

<http://dx.doi.org/10.16926/p.2025.34.13>

Anna MAŁOLEPSZY

<https://orcid.org/0009-0005-3449-3573>

Badacz niezależny

e-mail: malolepszy.an@gmail.com

Harry Potter jako narzędzie edukacyjne. Analiza postaw czytelników

Streszczenie

Artykuł przedstawia analizę edukacyjnego potencjału serii książek o Harrym Potterze w kontekście postaw czytelników. Celem pracy było zbadanie, w jaki sposób młodzi odbiorcy identyfikują się z wartościami obecnymi w cyklu J.K. Rowling oraz jakie znaczenie mają one dla ich emocji, motywacji i refleksji etycznych. Na podstawie badań własnych, przeprowadzonych metodą sondażu diagnostycznego, ukazano, że respondenci dostrzegają w serii m.in. przyjaźń, odwagę i lojalność jako wartości szczególnie istotne, a także deklarują silne zaangażowanie emocjonalne i – w niektórych przypadkach – inspirację do działania. Artykuł podkreśla, że literatura młodzieżowa, taka jak seria o Harrym Potterze, może pełnić ważną funkcję wychowawczą i wspierać rozwój moralny oraz emocjonalny młodych czytelników.

Słowa kluczowe: literatura, Harry Potter, wartości edukacyjne, postawy czytelników.

Wstęp

Książki od zawsze odgrywały istotną rolę w kształtowaniu ludzkiej świadomości, dostarczając zarówno wiedzy, jak i inspiracji. Ich symbolika, wielowarstwowe przesłania i emocjonalna głębia sprawiają, że literatura nie tylko dostarcza rozrywki, ale także uczy, rozwija i pobudza do refleksji. Szczególnie istotne jest to w przypadku utworów skierowanych do młodzieży, które pomagają młodym ludziom odnaleźć się w otaczającym świecie, zrozumieć mechanizmy społeczne i ukształtować własną tożsamość. Jednym z najbardziej znaczących przykładów literatury oddziałującej zarówno na młodszych, jak i starszych czytelników jest seria o Harrym Potterze autorstwa J.K. Rowling. Pomimo mijających lat

i pojawiających się sporów wokół samej autorki, cykl ten nieustannie fascynuje kolejne pokolenia, oferując znacznie więcej niż tylko historię o magii i przygodach młodych czarodziejów.

Świat wykreowany przez Rowling to bogata mozaika postaci, relacji i dylematów, które dotyczą fundamentalnych zagadnień moralnych. Wierność swoim ideałom, siła przyjaźni, odwaga w obliczu przeciwności, a także nieustanne poszukiwanie prawdy i sprawiedliwości – to tylko niektóre z tematów, jakie przewijają się na kartach tej opowieści. Dzięki temu Harry Potter nie jest jedynie bohaterem literackim, ale także symbolem wewnętrznej siły, determinacji i gotowości do walki o to, co słuszne. Cykl ten, oprócz tego, że rozwija wyobraźnię, może pełnić również funkcję edukacyjną, inspirując do refleksji nad własnym życiem oraz wartościami, którymi warto kierować się na co dzień. Literatura od zawsze miała moc kształtowania światopoglądów, a seria o młodym czarodzieju jest tego doskonałym przykładem – udowadnia, że książki mogą być nie tylko źródłem przyjemności, ale także przewodnikiem w procesie dojrzewania i odkrywania siebie.

Celem niniejszego opracowania jest analiza, w jaki sposób cykl o Harrym Potterze może pełnić funkcję narzędzia edukacyjnego oraz jakie postawy wobec przedmiotowej narracji przejawiają czytelnicy. Nie można zaprzeczyć, że seria J.K. Rowling stała się jednym z najważniejszych fenomenów literackich ostatnich dekad, wykraczając poza ramy literatury rozrywkowej i przyciągając kolejne pokolenia czytelników. W związku z tym warto przyjrzeć się jej potencjałowi edukacyjnemu oraz postawom czytelników względem zawartych w niej wartości.

Analiza opiera się na wynikach badań przeprowadzonych w ramach pracy magisterskiej, mających na celu określenie postaw czytelników wobec treści edukacyjnych obecnych w serii. Pierwsza część artykułu przedstawia teoretyczne podstawy roli literatury w edukacji, następnie omówione zostają kluczowe wątki edukacyjne obecne w serii o Harrym Potterze, a w końcowej części przedstawione są wyniki analizy postaw czytelników wobec tych treści.

Edukacyjny wymiar literatury

Literatura odgrywa kluczową rolę w procesie edukacji, stanowiąc jedno z najpotężniejszych narzędzi kształtowania wiedzy, wartości oraz kompetencji społecznych i emocjonalnych (Suwadi, 2021, s. 287). Dzięki swojej wszechstronności i bogactwu treści nie tylko przekazuje informacje, ale również pobudza wyobraźnię, rozwija empatię oraz wzmacnia zdolność krytycznego myślenia (Goriszowski, 1973). To właśnie literatura, poprzez subtelną grę znaczeń i narracji, wnika w najgłębsze pokłady ludzkiej świadomości, inspirując do refleksji i odkrywania nowych perspektyw.

Jednym z jej fundamentalnych walorów jest zdolność do kształtowania systemu wartości i moralności. Losy bohaterów, ich wybory oraz wynikające z nich konsekwencje stają się dla czytelników lustrem, w którym mogą dostrzec własne dylematy etyczne. Literatura, prezentując różnorodne modele postępowania, nie narzuca jednoznacznych odpowiedzi, lecz skłania do samodzielnego rozwiązania istotnych kwestii dotyczących norm społecznych i etycznych (Kowalewska, 2018). W ten sposób lektura przekształca się w przestrzeń dialogu, gdzie każda strona książki staje się nową możliwością interpretacji świata i samego siebie.

Jednocześnie nie można nie wspomnieć o poznawczej roli literatury. Otwierając przed czytelnikiem drzwi do odmiennych kultur, epok i perspektyw, pozwala mu zrozumieć rzeczywistość w jej wielowymiarowym charakterze (Karkowska, 2020, s. 131). Poprzez narracyjne odzwierciedlenie ludzkich doświadczeń i emocji, literatura stanowi pomost między jednostką a społeczeństwem, między subiektywnym przeżyciem a uniwersalnymi prawdami o kondycji człowieka (Adamczykowa, 2001). Dzięki temu czytelnik rozwija umiejętność analizy i syntezy, a także wzbogaca swój świat wewnętrzny o nowe sposoby rozumienia relacji międzyludzkich i mechanizmów rządzących światem.

Funkcja estetyczna literatury to kolejny aspekt, który nadaje jej niepowtarzalny charakter. Odpowiednio skonstruowane opowieści, pełne finezji językowej i wysmakowanej stylizacji, kształtują wrażliwość na piękno słowa i kompozycji literackiej (Adamczykowa, 2001). Spotkanie z dziełem literackim to nie jedynie intelektualna przygoda, ale także uczta dla zmysłów – pozwala dostrzegać niuanse stylu, rytm zdań, a nawet melodykę narracji.

Literatura pobudza wyobraźnię i rozbudza wrażliwość oraz odgrywa istotną rolę w kształtowaniu kompetencji społecznych. Poprzez przedstawianie różnych perspektyw i kultur, umożliwia lepsze zrozumienie innych ludzi oraz otaczającego świata (Żurkowski, 1998). W ten sposób rozwija postawy otwartości, tolerancji i zdolność do współodczuwania. Co więcej, literatura może pełnić funkcję terapeutyczną – stanowi bezpieczną przestrzeń do eksplorowania własnych emocji i trudności, umożliwiając czytelnikom identyfikację z bohaterami oraz przepracowanie własnych doświadczeń w sposób subtelny i intuicyjny (Karkowska, 2020, s. 148–149).

Narracja literacka jest niczym zwierciadło, w którym odbijają się zarówno fundamentalne pytania o sens istnienia, jak i codzienne troski oraz radości człowieka. Wymiar ontologiczny literatury ujawnia jej zdolność do eksploracji kondycji ludzkiej i poszukiwania sensu egzystencji. Z kolei aspekt poznawczy ukazuje świat w nowym świetle, pozwalając czytelnikowi wyciągać wnioski i konstruować własne interpretacje rzeczywistości. Wymiar etyczny ujawnia zaś bogactwo wartości moralnych, które literatura przekazuje, podczas gdy jej aspekt kulturowy umożliwia zachowanie i przekazywanie tożsamości historycznej oraz społecznej (Karkowska, 2020, s. 159).

Literatura to znacznie więcej niż zbiór zapisanych słów – to narzędzie, kształtujące tak intelekt, jak i emocjonalność czytelnika. Jej wpływ obejmuje rozwój zdolności analitycznych, pogłębianie empatii, stymulowanie wyobraźni oraz doskonalenie umiejętności społecznych (Karkowska, 2020, s. 147). W kontekście analizy postaw czytelników wobec serii o Harrym Potterze warto przyjrzyć się, w jaki sposób literatura oddziałuje na kształtowanie światopoglądu młodych odbiorców tudzież – poprzez swoje wielowymiarowe funkcje – staje się jednym z fundamentów ich edukacyjnego oraz emocjonalnego dojrzewania.

Książka w życiu człowieka

Książka to nieodłączny towarzysz ludzkiego życia – od pierwszych chwil dzieciństwa aż po dojrzałość. Już we wczesnym etapie rozwoju literatura staje się niezastąpionym narzędziem edukacyjnym, które kształtuje intelekt oraz pobudza emocjonalną i językową wrażliwość dziecka. Kontakt z tekstem literackim wzbogaca zasób słów, uczy dostrzegania, nazywania i rozumienia emocji (Pasterniak-Kobyłecka, 2017), co przekłada się na rozwój empatii oraz kompetencji społecznych (Fiołka, 2019). Należy również dodać, że estetyczny wymiar książki – zarówno w warstwie ilustracyjnej, jak i narracyjnej – kształtuje wrażliwość artystyczną oraz otwiera przed młodym odbiorcą drzwi do świata kultury, inspirując go do twórczej ekspresji (Szewczyk-Kowalewska, 2017).

Literatura jest też przestrzenią formowania tożsamości oraz poszerzania samoświadomości. Dzięki niej czytelnik może utożsamiać się z bohaterami, przeżywać ich dylematy, analizować ich wybory i przez pryzmat tych doświadczeń głębiej rozumieć siebie oraz otaczający świat (Fiołka, 2019). Fikcja literacka staje się swoistym laboratorium wartości moralnych, społecznych i kulturowych, pozwalając odbiorcom nie tylko na przyswajanie wzorców postępowania, lecz także na refleksję nad ich zasadnością i konsekwencjami (Pasterniak-Kobyłecka, 2017). W ten sposób literatura pobudza do myślenia krytycznego, ucząc odbiorców analizowania rzeczywistości z różnych perspektyw oraz rozwijając umiejętność wyciągania wniosków.

Nie sposób pominąć siły oddziaływania książek na zdolności poznawcze oraz rozwój intelektualny człowieka. Czytanie aktywuje struktury mózgowe odpowiedzialne za pamięć, koncentrację i przetwarzanie informacji, co sprzyja zarówno osiągnięciom edukacyjnym, jak i ogólnej sprawności intelektualnej (Tyczka-Nowak i Tyczka-Morzyńska, 2022). Co więcej, lektura skłania do interpretowania tekstu, dostrzegania jego wielowymiarowości oraz formułowania własnych sądów, a więc rozwija zdolność krytycznego myślenia – umiejętność nieocenioną w codziennym funkcjonowaniu (Smoleń, 2016). Każda historia staje się podróżą przez meandry ludzkiej natury, wzbogacając czytelnika nie tylko o nowe informacje, lecz również o wrażliwość na niuanse otaczającej go rzeczywistości.

Nie mniej istotna jest wspominana wcześniej terapeutyczna rola książki, dająca odbiorcom wytchnienie i pozwalająca na chwilowe oderwanie się od codziennych trosk i problemów. Fikcja literacka kreuje przestrzeń, w której można doświadczyć uczuć i sytuacji na co dzień niedostępnych, a jednocześnie uczy radzenia sobie z własnymi emocjami (Bettelheim, 1985). Nie ogranicza się do dostarczania rozrywki, ale również inspirowanie do głębszej refleksji, pobudza wyobraźnię oraz motywuje do działań twórczych (Karkowska, 2020, s. 147). Książka staje się zatem źródłem wiedzy, a także przewodnikiem po zawiłościach ludzkich doświadczeń, oferując czytelnikowi narzędzia do lepszego rozumienia siebie i świata.

Wobec tego nie można zaprzeczyć, że literatura towarzyszy człowiekowi na każdym etapie jego życia, pełniąc jednocześnie funkcję edukacyjną, kulturową i społeczną. Kształtuje intelekt, pobudza emocjonalną wrażliwość oraz rozwija kompetencje analityczne, językowe i moralne. Książka to nie tylko nośnik wiedzy, lecz także źródło inspiracji, przestrzeń dla kształtowania tożsamości i narzędzie wspomagające rozwój wyobraźni. Dzięki swojej wielowymiarowości literatura pozostaje niezastąpionym przewodnikiem, przygotowującym człowieka do świadomego i pełnego uczestnictwa w życiu społecznym.

Wartości i wzorce w serii książek o Harrym Potterze

Seria książek o Harrym Potterze to nie jedynie opowieść o świecie magii, ale także tekst bogaty w system wartości, mogący skutecznie kształtować postawy czytelników (Kowalewska, 2005). J.K. Rowling buduje narrację w sposób, który pozwala odbiorcom śledzić przygody bohaterów, jak również konfrontować się z fundamentalnymi dylematami moralnymi (Kowalewska, 2005). Poprzez losy swoich postaci autorka ukazuje, jak odwaga, przyjaźń czy lojalność materializują się w literaturze dziecięcej i młodzieżowej, czyniąc te abstrakcyjne pojęcia namacalnymi i bliskimi młodemu odbiorcy.

Odwaga to jeden z filarów, na których opiera się etos bohaterów serii. Harry Potter, mimo licznych przeciwności i traum, nie ustaje w walce o to, co słuszne. Jego czyny nacechowane głębokim poczuciem sprawiedliwości odzwierciedlają klasyczny wzorzec herosa, który przeciwstawia się złu nie z potrzeby chwały, lecz z wewnętrznego przekonania (Karkowska, 2020, s. 140). W tym kontekście warto przywołać teorię archetypu bohatera, często obecną w literaturze dziecięcej, według której protagonistę cechuje gotowość do poświęcenia się dla innych (Karkowska, 2020).

Nie mniej istotną wartością jest przyjaźń, w tym miłość przyjacielska (Adamczyk, 2014) – nierozdzielna więź, którą Harry dzieli z Ronem i Hermioną. Rowling kreśli relację opartą nie tylko na wspólnych przygodach, lecz także na wzajemnym wsparciu, gotowości do niesienia pomocy w chwilach próby. Scena

z *Więźnia Azkabanu*, w której troje przyjaciół ryzykuje własne bezpieczeństwo, by ocalić Syriusza Blacka, jest tego doskonałym przykładem (Rowling, 2001). Jednak autorka nie idealizuje tej przyjaźni – między bohaterami pojawiają się napięcia i konflikty, co sprawia, że ich relacja nabiera autentyczności, odbijając w sobie dynamikę rzeczywistych ludzkich więzi.

Moralna złożoność postaci to kolejny kluczowy element cyklu. Severus Snape, początkowo postrzegany jako bezwzględny antagonistą, z czasem okazuje się bohaterem tragicznym, którego motywacje ujawniają się stopniowo, odsłaniając skomplikowaną mozaikę intencji i uczuć (Szczęsny, 2014). Jego historia dowodzi, że ludzka natura nie jest czarno-biała, a ostateczna ocena charakteru wymaga zrozumienia kontekstu i wyborów, jakie podejmuje dana postać. Snape, miotający się między lojalnością a żalem, między miłością a zgorzknieniem, staje się symbolem moralnej ambiwalencji, dodając narracji głębi i psychologicznego realizmu (Szczęsny, 2014).

Rowling przełamuje także stereotypy płciowe, kreując silne i niezależne postaci kobiece. Hermiona Granger, obdarzona błyskotliwym intelektem i niezwykłą determinacją, wielokrotnie okazuje się kluczowa dla przetrwania i sukcesu swoich przyjaciół (Wasilewska, 2014). Podobnie Ginny Weasley wyrasta na postać pewną siebie, odważną i stanowczą, co przełamuje klasyczne wzorce kobiecości w literaturze młodzieżowej (Wasilewska, 2014). W ten sposób autorka redefiniuje role płciowe, przedstawiając kobiety jako równorzędne, a często nawet przewyższające mężczyzn bohaterki opowieści.

Cykl o Harrym Potterze podejmuje wiele uniwersalnych i niełatwych tematów, które mają potencjał silnego oddziaływania na młodego czytelnika. W centrum narracji odnajdujemy doświadczenia takie, jak: życie pozbawione rodzicielskiej opieki, społeczna izolacja, upokorzenie ze strony otoczenia czy brak akceptacji wśród rówieśników (Biel-Szumiec, 2013). Jednocześnie Rowling w subtelny sposób przekazuje przesłanie, że o wartości człowieka nie powinien decydować jego status społeczny, pozycja czy majątek (Biel-Szumiec, 2013).

Książki te nie przedstawiają świata w uproszczonej, czarno-białej konwencji. Przeciwnie – pokazują, że między dobrem a złem rozciąga się szeroka gama moralnych niuansów (Biel-Szumiec, 2013). To właśnie ta narracyjna szarość daje czytelnikowi szansę na głębsze zrozumienie rzeczywistości, z jej pęknięciami i niedoskonałościami. Rowling nie stroni od obrazowania cierpienia i przemocy, ale konsekwentnie ukazuje ich skutki oraz konieczność ponoszenia odpowiedzialności za własne czyny. Antytezą głoszonych wartości staje się postać Voldemorta – uosobienie wypaczonej ideologii, obsesji władzy i braku empatii (Koniczna, 2018). Jego działania są w narracji wyraźnie piętnowane, a końcowe zwycięstwo dobra nad złem nie tylko domyka konstrukcję fabularną serii, ale także umacnia czytelnika w przekonaniu, że etyczne wybory – choć trudne – są możliwe i potrzebne. To właśnie w tych momentach ujawnia się pełen wymiar

edukacyjnego potencjału serii: literatura nie moralizuje, lecz uczy przez doświadczenie, refleksję i konsekwencję bohaterów.

Metodologia badań własnych

Metodologia badań została opracowana w ramach pracy magisterskiej i zaprojektowana z myślą o rzetelnym i kompleksowym uchwyceniu postaw czytelników wobec edukacyjnych aspektów serii książek o Harrym Potterze. W celu precyzyjnego zdefiniowania przedmiotu badania oraz wyodrębnienia kluczowych kategorii analizy zastosowano podejście empiryczne.

Głównym celem badań było określenie, w jaki sposób odbiorcy powieści Rowling postrzegają wartości edukacyjne zawarte w cyklu, jakie refleksje i emocje wywołują one u czytelników oraz czy identyfikacja z bohaterami oddziałuje na ich postawy i decyzje życiowe. W ramach tego założenia sformułowano trzy zasadnicze pytania badawcze:

1. Jakie przemyślenia posiadają czytelnicy serii książek o Harrym Potterze na temat przekazywanych w nich wartości edukacyjnych?
2. Czy czytelnicy serii czują się zainspirowani postępowaniem bohaterów i opisywanymi wydarzeniami?
3. Jakie emocje wywołują u czytelników edukacyjne aspekty książek Rowling?

W niniejszym badaniu zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, umożliwiającą analizę zjawisk społecznych, w tym przekonań, emocji oraz opinii respondentów (Pilch, Bauman, 2001, s. 79–80). Jako podstawową technikę badawczą wybrano ankietowanie, natomiast narzędziem wykorzystanym w tym procesie był kwestionariusz ankiety internetowej. Rozwiązanie to pozwoliło na dotarcie do szerokiego i zróżnicowanego grona uczestników, a jednocześnie zapewniło komfort swobodnej ekspresji poglądów, co sprzyjało uzyskaniu autentycznych odpowiedzi. Internetowa forma badania otworzyła również możliwość analizy czytelników o różnym stopniu zaangażowania w omawianą literaturę, umożliwiając uchwycenie zarówno ogólnych trendów, jak i bardziej subiektywnych doświadczeń.

Kwestionariusz ankiety został starannie zaprojektowany, aby ująć wielowymiarowy charakter badanego zagadnienia. Pytania obejmowały kwestie dotyczące odbioru wartości edukacyjnych obecnych w twórczości Rowling, a także osobiste refleksje respondentów na temat oddziaływania literatury na ich myśli czy wybory. Konstrukcja ankiety opierała się na połączeniu pytań zamkniętych, które umożliwiały kategoryzację odpowiedzi, oraz pytań otwartych, pozwalających uczestnikom swobodnie wyrazić swoje spostrzeżenia i indywidualne przemyślenia.

Próbę badawczą dobrano w sposób losowy, co zwiększyło reprezentatywność wyników. Ankieta została udostępniona w mediach społecznościowych

oraz w tematycznych grupach internetowych, co zapewniło udział respondentów o zróżnicowanych profilach demograficznych. Ostatecznie w badaniu wzięły udział 162 osoby, w tym 125 kobiet, 32 mężczyzn oraz 5 osób deklaruujących inną tożsamość płciową. Struktura wiekowa przedstawiała się następująco: 38 osób nie ukończyło 18. roku życia, 61 osób mieściło się w przedziale 18–29 lat, 62 badanych było w wieku 30–44 lata, natomiast 1 osoba należała do grupy 45–59 lat. W odniesieniu do poziomu wykształcenia wśród respondentów znalazło się 40 osób z wykształceniem podstawowym, 50 ze średnim, 11 z zawodowym oraz 61 z wyższym. Istotnym aspektem analizy była również struktura miejsca zamieszkania – 99 osób pochodziło z miast, a 63 zamieszkiwały tereny wiejskie.

Przyjęte podejście badawcze pozwala na rzetelną analizę odbioru wartości edukacyjnych w literaturze młodzieżowej w ujęciu ilościowym. Zastosowanie kwestionariusza umożliwiło identyfikację statystycznych tendencji oraz określenie dominujących postaw wśród respondentów. W dalszej części opracowania dokonano interpretacji uzyskanych wyników, analizując, w jaki sposób literatura może oddziaływać na postawy czytelnicze oraz jakie wartości edukacyjne są przez odbiorców dostrzegane i przyswajane.

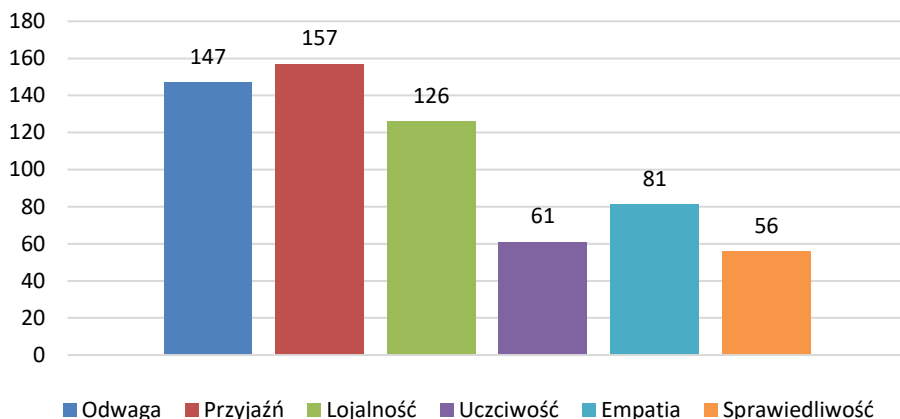
Analiza wyników badań

Świat przedstawiony w serii o Harrym Potterze to nie jedynie przestrzeń magicznych zmagani i fantastycznych przygód, lecz także wielowarstwowa opowieść o wartościach, które – choć ujęte w konwencji literatury młodzieżowej – mają głęboko uniwersalny wydźwięk. Na kartach powieści J.K. Rowling odnaleźć można zarówno ponadczasowe idee odwagi, lojalności czy przyjaźni, jak i bardziej złożone tematy dotyczące tożsamości, wykluczenia czy moralnego wyboru. To właśnie ten bogaty rejestr znaczeń sprawia, że książki te bywają czytane i przeżywane – stając się impulsem do refleksji nad światem, sobą samym i innymi ludźmi.

W kontekście przeprowadzonego badania kluczowe stało się więc pytanie: jakie wartości czytelnicy rzeczywiście dostrzegają w tej opowieści? Które z nich wybrzmiewają dla nich najmocniej i pozostają z nimi na dłużej? Rozpoczynając część analityczną, warto przyrzeć się odpowiedziom respondentów na pytanie o wartości edukacyjne obecne w serii. Wykres 1 ilustruje, które z nich zostały rozpoznane najczęściej – tym samym stanowiąc punkt wyjścia do głębszego wglądu w postawy i doświadczenia czytelnicze badanych.

Spośród licznych wartości obecnych w serii o Harrym Potterze to właśnie przyjaźń została przez respondentów najczęściej rozpoznana i wskazana jako kluczowa. Trudno się temu dziwić, zwłaszcza że relacja między Harrym, Ronem i Hermioną to emocjonalny fundament całej opowieści, ale też przykład więzi opartej na zaufaniu, lojalności i wzajemnym wsparciu, które wielokrotnie oka-

zuje się silniejsze niż najpotężniejsze zaklęcia. Przyjaźń jako wartość nie tylko silnie wybrzmiewa w narracji, lecz także jest szeroko omawiana w literaturze naukowej poświęconej cyklowi Rowling – co, jak się okazuje, znajduje również swoje odzwierciedlenie w odbiorze czytelnicznym.

Wykres 1

Rodzaje wartości edukacyjnych zdaniem czytelników serii o Harrym Potterze

Źródło: Małolepszy, A. (2024). *Postawy czytelników względem edukacyjnych aspektów w serii książek o Harrym Potterze* [niepublikowana praca magisterska]. Częstochowa: Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie.

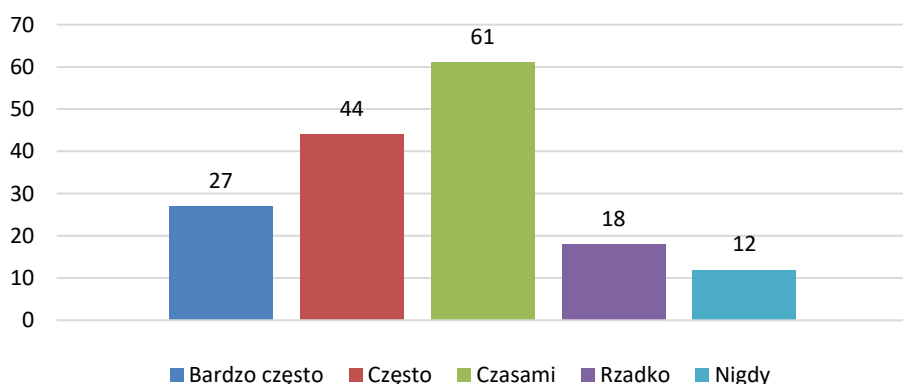
Tuż za przyjaźnią uplasowały się odwaga i lojalność – dwie wartości, które także odgrywają istotną rolę w kształtowaniu etosu postaci. Odwagę trudno w tej serii przeoczyć: objawia się ona zarówno w wielkich czynach, jak walka z Voldemortem, jak i w codziennych gestach sprzeciwu wobec niesprawiedliwości, jak choćby decyzja Neville’a Longbottoma, by stanąć przeciwko własnym przyjaciołom w imię zasad (Rowling, 2000). Lojalność z kolei rozbrzmiewa szczególnie silnie w postawie takich bohaterów, jak Hagrid czy Zgredek – postaci może drugoplanowych, ale ucieleśniających idee wierności i oddania z niemal symboliczną intensywnością. Wartością dostrzeganą przez połowę uczestników badania okazała się również empatia – cecha szczególnie widoczna w działaniach Hermiony, która wielokrotnie staje w obronie tych, których głos jest pomijany, jak w przypadku skrzatów domowych. Z kolei uczciwość i sprawiedliwość, choć wskazywane nieco rzadziej, również są obecne w fabule – czy to w etycznych rozterkach Harry’ego, który mimo osobistych krzywd nie ucieka się do zemsty, czy w działalności Albusa Dumbledore’a, który niejednokrotnie staje przed trudnym wyborem między prawem a moralnością.

Co istotne, badani nie tylko rozpoznawali obecność poszczególnych wartości w cyklu o Harrym Potterze, lecz także wyraźnie oceniali ich znaczenie – posługu-

jąc się pięciostopniową skalą, w której mogli wyrazić zarówno pełną akceptację, jak i dystans wobec danej idei. Nawet w przypadku tych wartości, które były wskazywane rzadziej – jak uczciwość czy sprawiedliwość – odsetek odpowiedzi negujących ich istotność był znikomy. Oznacza to, że choć nie każda wartość wybija się na pierwszy plan w świadomości czytelników, to jednak większość z nich przypisuje jej wewnętrzne znaczenie i rolę w przekazie literackim.

Nie można więc zaprzeczyć, że wartości – takie jak przyjaźń, odwaga, lojalność czy empatia – są postrzegane przez respondentów nie tylko jako treści obecne w fabule, ale również jako ważne i inspirujące. Nawet ci, którzy przyjęli bardziej neutralną postawę, stanowili mniejszość – ich wybory zdają się raczej świadczyć o ostrożności w deklaracjach niż o braku przekonania. Taki rozkład odpowiedzi może potwierdzać, że twórczość Rowling – poprzez opowieść o dojrzewaniu, wyborach moralnych i sile relacji – trafia do odbiorców zarówno jako narracja rozrywkowa, jak i nośnik wartości, z którymi wielu z nich się utożsamia.

W literaturze nie chodzi jednak wyłącznie o przekazywanie wartości – równie istotne bywa to, czy potrafi ona poruszyć odbiorcę na tyle, by stać się impulsem do działania. W przypadku książek o Harrym Potterze, których bohaterowie nieustannie stają wobec wyborów wymagających odwagi, determinacji i lojalności, naturalne wydaje się pytanie: czy te opowieści mogą stanowić realną inspirację dla czytelników? Czy kontakt z literackimi wzorcami może przełożyć się na motywację do podejmowania własnych wyzwań, do realizowania celów, przekraczania ograniczeń? W dalszej części analizy skoncentrowano się właśnie na tej zależności – w jakim stopniu identyfikacja z wartościami obecnymi w książkach idzie w parze z osobistym zaangażowaniem i wewnętrzną gotowością do działania.

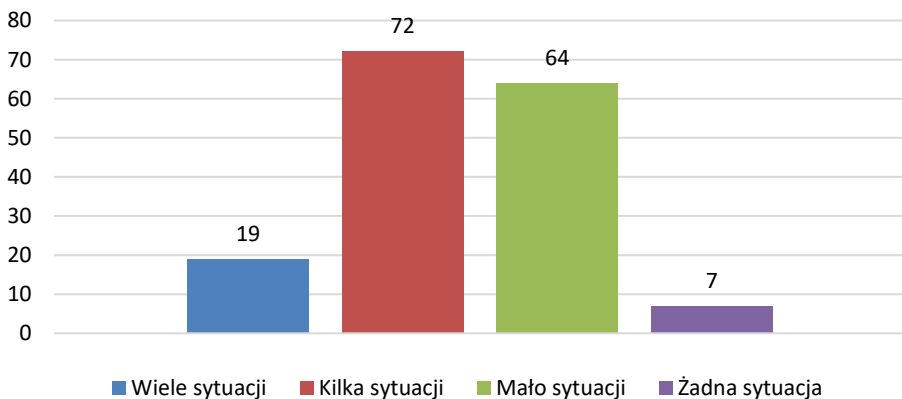
Wykres 2

Poczucie zmotywowania do realizacji celu w opinii badanych

Źródło: Małolepszy, A. (2024). *Postawy czytelników względem edukacyjnych aspektów w serii książek o Harrym Potterze* [niepublikowana praca magisterska]. Częstochowa: Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie.

Wyniki przedstawione na wykresie 2 ukazują wyraźne zróżnicowanie odpowiedzi na pytanie o oddziaływanie serii o Harrym Potterze na motywację do działania. Choć nie wszyscy badani odczuwają ten impuls równie silnie, niemal połowa respondentów (44%) deklaruje, że lektura tych książek często lub bardzo często mobilizuje ich do realizowania własnych celów. Dla wielu czytelników historia o chłopcu, który podejmuje trudne decyzje i nie poddaje się mimo przeciwności, staje się czymś więcej niż tylko opowieścią – nabiera charakteru inspiracji. Z kolei 38% badanych przyznaje, że doświadcza tego rodzaju motywacji czasami, a 18% – że raczej rzadko lub nigdy.

Warto podkreślić, że rozkład odpowiedzi nie wskazuje na wyraźną zależność od poziomu wykształcenia – bez względu na tło edukacyjne czytelnicy różnie reagują na przekaz zawarty w powieściach. Można więc przypuszczać, że to raczej indywidualna wrażliwość i sposób odbioru treści niż czynniki demograficzne decydują o tym, czy historia Harry’ego staje się dla kogoś impulsem do działania.

Wykres 3

Podobieństwo wydarzeń przedstawianych w serii o Harrym Potterze w opinii badanych

Źródło: Małolepszy, A. (2024). *Postawy czytelników względem edukacyjnych aspektów w serii książek o Harrym Potterze* [niepublikowana praca magisterska]. Częstochowa: Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie.

Wyniki kolejnego etapu badania (wykres 3) ujawniają interesującą zależność między odczuwaną motywacją a poziomem utożsamiania się czytelników z przedstawionymi w książkach sytuacjami. Osoby, które dostrzegały podobieństwo między własnymi doświadczeniami a wydarzeniami z cyklu o Harrym Potterze – niezależnie od tego, czy chodziło o emocjonalne napięcia, relacje międzyludzkie czy momenty przełomowych decyzji – znacznie częściej deklarowały, że lektura motywuje je do działania. W tej grupie niemal dwie trzecie respondentów przyznało, że po przeczytaniu książek czuje się często lub bardzo często

zmotywowana do realizacji własnych celów. Odwrotnie wygląda sytuacja wśród tych, którzy podobieństw dostrzegali niewiele lub wcale – motywacja w tej grupie pojawiała się wyraźnie rzadziej.

Można zatem przypuszczać, że kluczową rolę odgrywa tutaj nie tyle sama treść literacka, co jej osobiste rezonowanie z doświadczeniem odbiorcy. To właśnie emocjonalna bliskość i poczucie zrozumienia mogą sprawić, że opowieść o magicznym świecie staje się czymś więcej niż ucieczką od codzienności – może być lustrem, inspiracją, a nawet wewnętrznym impulsem do zmiany. Literatura, która potrafi budzić poczucie pokrewieństwa, ma potencjał, by realnie oddziaływać na czytelnika, mobilizując go do działania z nową siłą i determinacją.

Warto też nadmienić, że emocje stanowią jeden z najważniejszych filarów postaw czytelniczych – to one nadają literaturze głębię, sprawiają, że treść staje się osobista, a świat fikcyjny na chwilę realny. Książki, które poruszają, nie tylko zapadają w pamięć, ale także wpływają na to, jak odbiorca myśli, czuje i działa. Seria o Harrym Potterze – złożona, wielowątkowa, bogata w emocjonalne napięcia i wewnętrzne przemiany bohaterów – staje się dla wielu czytelników nie tylko opowieścią do przeczytania, lecz przeżycia.

Właśnie dlatego emocjonalne reakcje czytelników zostały potraktowane jako kolejny kluczowy aspekt badania. Analiza skoncentrowała się na intensywności odczuwanych emocji, ich trwałości oraz wpływie, jaki mogą mieć na codzienne życie odbiorców. Rezultaty potwierdzają silne zaangażowanie emocjonalne czytelników, ukazują również subtelne granice między fikcją literacką a rzeczywistością.

W tym celu respondentom przedstawiono szereg stwierdzeń dotyczących przeżywanych emocji, ich intensywności, długotrwałości oraz wpływu na zachowania i decyzje. Odpowiedzi udzielano w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało brak zgody, a 5 – pełną zgodność ze sformułowaniem. Dla większej przejrzystości i spójności w analizie powiązane tematycznie stwierdzenia zostały pogrupowane i omówione w sposób zbiorczy.

1. Intensywność emocji w trakcie lektury.

Pierwsza grupa stwierdzeń dotyczyła samej siły emocji odczuwanych podczas czytania. „Emocje, które odczuwam podczas czytania serii o Harrym Potterze, są bardzo intensywne” oraz „Czytając książki o Harrym Potterze, często doświadczam silnych emocji” zyskały wysokie poparcie – odpowiednio 64% i 69% respondentów zgodziło się z tymi opiniami. To potwierdza, że sama lektura bywa dla czytelników doświadczeniem silnie poruszającym.

2. Emocje trwające i wpływające na samopoczucie.

Drugim obszarem było oddziaływanie tych emocji poza czasem samego czytania. Stwierdzenia takie, jak: „Intensywność emocji wpływa na moje samopoczucie”, „Doświadczam silnych emocji, które utrzymują się przez długi czas” czy „Często rozmyślam o wydarzeniach i emocjach z książek nawet po zakończeniu

lektury” – również spotkały się z szerokim uznaniem. Szczególnie interesujące jest, że aż 60% badanych przyznaje, że wraca myślami do książki po jej zakończeniu – co może świadczyć o długofalowym, emocjonalnym rezonansie tych historii.

3. Związek z bohaterami i światem przedstawionym.

Silna identyfikacja z treścią objawiła się w stwierdzeniach, takich jak „Czuję się mocno związany/a z historią”, „Trudno mi się oderwać od czytania” oraz „Czuję się częścią świata czarodziejów”. Wszystkie te opinie uzyskały ponad 65% zgodności, co dowodzi, że wielu czytelników zanurza się w świat przedstawiony nie tylko poznawczo, ale również emocjonalnie i niemal fizycznie – doświadczając go jako alternatywnej rzeczywistości.

4. Przenikanie emocji do codziennego życia.

Największe zróżnicowanie odpowiedzi pojawiło się w odniesieniu do relacji między emocjami literackimi a rzeczywistością. O ile ze stwierdzeniem: „Gdy czytam o trudnych sytuacjach w książkach, moje emocje są porównywalne do tych, które odczuwam w realnym życiu” zgodziła się blisko połowa respondentów, o tyle wpływ tych emocji na codzienne decyzje zadeklarowało już tylko 34% badanych. Taka rozbieżność sugeruje, że mimo silnego zaangażowania emocjonalnego w lekturę, większość czytelników zachowuje dystans poznawczy i stawia wyraźną granicę między światem fikcji a rzeczywistym działaniem.

Wyniki badania potwierdzają zatem, że czytelnicy dostrzegają i potrafią zidentyfikować fundamentalne wartości zakorzenione w narracji Rowling. Wskazują również na to, że te literackie konstrukcje mają realny potencjał oddziaływania – skłaniają do refleksji, rezonują z doświadczeniami odbiorców i wzmacniają w nich postawy zgodne z ideami, które literatura może nie tylko opisywać, ale też współkształtować.

Podsumowanie

Zgromadzone w pracy analizy potwierdzają, że literatura – zwłaszcza ta skierowana do młodego odbiorcy – pełni rolę znacznie szerszą niż tylko źródło rozrywki. Cykl powieści o Harrym Potterze stanowi przykład dzieła, które dzięki bogactwu treści, wielowymiarowym bohaterom oraz wyrazistej symbolice angażuje czytelnika na wielu płaszczyznach: emocjonalnej, moralnej i poznawczej. Wyniki przeprowadzonych badań ukazują, że seria ta wywołuje silne reakcje emocjonalne, wpływa na sposób myślenia i odczuwania, a także – w wybranych przypadkach – kształtuje postawy życiowe.

Odbiorcy nie tylko intensywnie przeżywają opisywane wydarzenia, ale często utożsamiają się z bohaterami i czują więź z wykreowanym światem. Jednocześnie, pomimo emocjonalnego zaangażowania, potrafią oddzielić fikcję od realnego życia, co świadczy o dojrzałości odbioru i funkcji literatury jako prze-

strzeni do bezpiecznego eksplorowania wartości i emocji. Analiza wykazała również, że uniwersalne tematy obecne w serii, takie jak przyjaźń, odwaga, lojalność czy walka ze złem, są widoczne i istotne dla współczesnych młodych czytelników, którzy znajdują w nich inspirację do refleksji i działania.

W świetle powyższych wniosków należy uznać, że cykl o Harrym Potterze może być nie tylko atrakcyjnym narzędziem dydaktycznym, lecz także ważnym elementem wspierającym rozwój emocjonalny i aksjologiczny młodego człowieka. Seria ta udowadnia, że literatura młodzieżowa – odpowiednio wykorzystana – ma potencjał kształtowania wrażliwości, promowania uniwersalnych wartości i rozwijania zdolności do empatii oraz myślenia krytycznego. Tym samym jej wpływ rozciąga się daleko poza ramy samego aktu czytania, zostając z odbiorcą jeszcze długo po zamknięciu książki.

Bibliografia

- Adamczyk, E. (2014). Negatywne oraz pozytywne aspekty w cyklu powieściowym „Harry Potter” J.K. Rowling. *Studia Koszalińsko-Kołobrzeszkie*, 21, 215–229.
- Adamczykowa, Z. (2001). *Literatura dla dzieci. Funkcje, kategorie, gatunki*. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP w Warszawie.
- Bettelheim, B. (1985). *Cudowne i pożyteczne. O znaczeniach i wartościach baśni*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Biel, E., Szumiec, M. (2013). Harry Potter jako wzór do naśladowania współczesnych dzieci. W: M. Campion (red.), *Changing the world: social, cultural and political pedagogies in civic education* (s. 165–180). Kraków: Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej.
- Fiołka, H. (2019). Wpływ literatury na rozwój osobowości dziecka. *Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna*, 7, 17–27.
- Goriszowski, W. (1971). *Książka a wychowanie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Ślask.
- Karkowska, M. (2020). *Skrypty, opowieści i narracje w perspektywie pedagogicznej. Ku świadomości wychowania*. Kraków: Impuls.
- Konieczna, K. (2018). Jakich wartości uczy nas cykl filmów i książek o Harrym Potterze? *Konińskie Studia Społeczno-Ekonomiczne*, 4, 357–367.
- Kostecka, W. (2014). Analizy – Interpretacje – Polemiki. Harry Potter w polskim dyskursie naukowym. W: W. Kostecka, M. Skowera (red.), *Harry Potter. Fenomen społeczny, zjawisko literackie, ikona popkultury* (s. 27–37). Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Kowalewska, D. (2005). *Harry i czary-mary, czyli o wartościach edukacyjnych w cyklu powieści „Harry Potter” J.K. Rowling*. Kraków: Universitas.

- Małolepszy, A. (2024). *Postawy czytelników względem edukacyjnych aspektów w serii książek o Harrym Potterze* [niepublikowana praca magisterska]. Częstochowa: Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie.
- Pasterniak-Kobyłecka, E. (2017). Możliwości wykorzystania biblioterapii w stymulowaniu rozwoju emocjonalnego starszych dzieci w przedszkolu. W: L. Katarzyńczuk-Mania, E. Pasterniak-Kobyłecka (red.), *Dziecko i nauczyciel w kulturze artystycznej* (s. 163–177). Zielona Góra: [b.w.].
- Pilch, T., Bauman, T. (2001). *Zasady badań pedagogicznych, strategie ilościowe i jakościowe*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Rowling, J.K. (2000). *Harry Potter i Kamień Filozoficzny*. Poznań: Media Rodzina.
- Rowling, J.K. (2001). *Harry Potter i więzień Azkabanu*. Poznań: Media Rodzina.
- Smoleń, I. (2021). Rodzinne czytanie książek jako czynnik rozwoju psychospołecznego i kulturowego dziecka. *Pedagogika Rodziny*, 6(3), 25–33.
- Suwadi, A. (2021). The Value of Education in Literature and Relevance for Teaching. *EDUTEC Journal of Education and Technology*, 5, 285–293.
- Szczęsny, K. (2014). „Spójrz... na... mnie”, czyli Severus Snape romantyczną kreacją podszyty. W: W. Kostecka, M. Skowera (red.), *Harry Potter. Fenomen społeczny, zjawisko literackie, ikona popkultury* (s. 139–147). Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Szewczyk-Kowalewska, I. (2017). Magia literatury i teatru – zapomniane pojęcia w terapii i wspieraniu dziecka zdrowego i dotkniętego chorobą. *Pedagogika*, 15, 113–124.
- Tyczka-Nowak, A., Tyczka-Morzyńska, P. (2022). „Czytaj i zmieniaj świat” – studium przypadku dziecięcego aktywizmu społecznego, *Paideia i Literatura*, 4, 1–9. <https://doi.org/10.31261/PiL.2022.04.09>.
- Wasilewska, A. (2014). Czy Hermiona jest kobietą? Konstrukty kobiecości w serii o Harrym Potterze. W: W. Kostecka, M. Skowera (red.), *Harry Potter. Fenomen społeczny, zjawisko literackie, ikona popkultury* (s. 79–88). Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Żurkowski, B. (1998). Literatura dla młodego odbiorcy jako przekaz świata wartości wychowawczych. W: E. Marynowicz-Hetka, J. Piekarski, E. Cyrańska (red.), *Pedagogika społeczna jako dyscyplina akademicka. Stan i perspektywy* (s. 227–234). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Harry Potter as an Educational Tool: An Analysis of Readers' Attitudes

Abstract

This article explores the educational potential of the Harry Potter book series in the context of readers' attitudes and personal development. The study aims to examine how young readers identify with the values presented in J.K. Rowling's works and what significance these values hold in shaping their emotions, motivation, and ethical reflection. Based on original research conducted using a diagnostic survey method, the findings indicate that respondents recognize values such as friendship, courage, and loyalty as particularly important. Moreover, many report strong emotional engagement and, in some cases, a sense of inspiration derived from the series. The article highlights the role of youth literature – exemplified by the Harry Potter cycle – as a meaningful educational tool capable of supporting the moral and emotional growth of young readers.

Keywords: literature, Harry Potter, educational values, readers' perceptions.